

Oslo 23.desember 2022

Tegnspråkutvalget NOU
Kulturdepartementet

Norges Døveforbund

Norges Døveforbund (NDF) ønsker å komme med innspill til rapporten som Tegnspråkutvalget utarbeider på vegne av Kulturdepartementet. Vi ønsker å belyse de hovedutfordringene som NDF møter på i det politiske arbeidet og ikke minst tilgangen til tegnspråk i storsamfunnet.

NDF er en språkorganisasjon og en organisasjon for funksjonshemmede, som arbeider nasjonalt for døve/hørselshemmede, tegnspråkbrukere og deres pårørende. Våre målsetninger og verdier er å fremme og styrke norsk tegnspråk. Vi jobber for tilgjengelighet uansett funksjonsvariasjon slik at døve/hørselshemmede skal ha universell og likestilt tilgang til all informasjon og tjenester i det norske samfunnet.

Norges Døveforbund ser hele mennesket – ikke bare hørselen.

Vi har gitt innspill om følgende tema:

Del 1: Oppvekst

- Helseforetakene bevisst fraråder tegnspråk
- Opplæringsloven
- Tegnspråklig tilbud i barnehage, på skole og videregående skole for alle hørselshemmede?
- Kommunale forskjeller
- Tegnspråklige læremidler
- Døve og hørselshemmede unge
- Statped
- Døve foreldre med døve barn
- Støttekontakt og avlastningshjem
- Stimuleringsordningen

Del 2: Tilgjengelighet, likestilling og menneskerettigheter

- Staten må ta ansvar for tegnspråk
- Tegnspråklige arenaer
- Levekårsundersøkelse
- Valgdeltakelse og politisk arbeid
- Beredskap – nød varsling
- Universell Utforming
- Juridisk bistand til døve og hørselshemmede
- Eldre døve
- Tolkesituasjonen
- Døve i arbeid
- Mangel på yringsfrihet

DEL 1 – Oppvekst

Helseforetakene bevisst fraråder tegnspråk

NDF har mottatt mange henvendelser fra fortvilte foreldre som møter helsepersonell med dårlig holdning og kunnskap om tegnspråk. Henvendelsene viser at flerspråklighet fortsatt både direkte og indirekte frarådes av helsepersonell ved sykehus i de ulike helseforetakene. Med flerspråklighet

mener vi her at en person har to eller flere førstespråk; for eksempel norsk tegnspråk og norsk. Oppfølgingen som døve barn med høreapparat eller CI-apparat får av spesialhelsetjenesten, og hvordan foreldrene blir møtt av helsepersonell er urovekkende.

Vi har også mottatt bekymringer om alvorlig språkdeprivasjon (språkmangel) hos barn som følge av anbefalinger fra helseforetakene, og at skolegangen dermed blir vanskelig. Dette kan være konsekvens av direkte og indirekte anbefalinger fra helseforetakene samt holdninger og kunnskap i PPT om å ikke la barna lære og snakke tegnspråk. Døve – hørselshemmede får et mye bedre utgangspunkt til å utvikle et godt språk når de får tidlig tilgang til tegnspråk.

Sykehusene har ikke kunnskap om, eller velger å ikke dele, erfaringer og forskning som understøtter fordelene ved tegnspråk og flerspråklighet. Fortsatt anbefaler leger, audiopedagoger og annet helsepersonell å *ikke* benytte tegnspråk tidlig i barnets liv.

Svært mange foreldre melder om at de ikke vet hvor de skal gå for å få informasjon om rettigheter og hjelp når de får et barn som er døv-hørselshemmet. Vi ønsker at alle foreldre skal få en kontaktperson som kan veilede dem videre. Denne kontaktpersonen må være oppdatert på nyere forskning rundt døve, hørselshemmede og språk.

Når et barn gjennomgår nyfødtscreeningen, så får foreldrene melding om hørselen til barnet sitt er «godkjent, eller ikke godkjent».

Sett fra det medisinske perspektivet, bidrar helseforetakene allerede nå å videreføre negative språkholdninger til foreldrene. 'Diagnosen' de stiller er «alvorlig hørselshemmet», som medfører at foreldrene får et syn på sitt barn som om noe er alvorlig galt. Helseforetakene kunne heller ha bidratt til at foreldrene kunne fått råd og tips på hvordan få en god språkutvikling i takt med aldersadekvat nivå.

Opplæringsloven

Den nye Språkloven likestiller norsk tegnspråk med norsk og samiske språk, og med det følger et ansvar for å ivareta språket, historien og kulturarven vår.

NDF mener at opplæringsloven må endres for å gi en bedre forståelse av lovverket og for å sikre døve og hørselshemmede elever bedre rettigheter. Det er veldig uheldig at forslaget om å sette *hørselshemming* som vilkår for å få retten til norsk tegnspråk som førstespråk. Forslaget er direkte skadelig for forståelsen av tegnspråk som et selvstendig språk uavhengig av hørsel. Det er et gufs fra fortiden der man så på tegnspråk som et spesialpedagogisk tiltak. Vi frykter at språkvalget blir som et tiltak gjennom en medisinsk vurdering. Det utestenger hørende barn av døve og hørende søsken av døve til å ta tegnspråk som fag på grunnskolenivå.

Kravet om sakkyndig vurdering for å ha rett til opplæring i og på tegnspråk må fjernes. Norsk tegnspråk må gjøres tilgjengelig i større grad enn det er i dag, altfor mange familier møter motstand i kommunene som nekter å innfri døve og hørselshemmede elever deres tegnspråkrettigheter. Vi ser også at praktiseringen av § 38 i barnehageloven er uklar. Vedtak som blir gjort av PPT, påvirker tilgangen til tegnspråk. Mange gir ulike timer i deres vedtak. Vi etterlyser forståelse av at tegnspråk er noe barn bruker i barnehagen, ikke noe som det skal undervises i. Man underviser ikke i norsk i barnehagen, man bruker norsk i barnehagen. Det samme skal gjelde tegnspråk. Man skal ikke undervise i tegnspråk, men bruker tegnspråk i barnehagen. Derfor bør antall timer oppheves. Det bør tilrettelegges for at barn får et heltidstilbud på tegnspråk.

Tegnspråklig tilbud på barnehage, skole og videregående skole for alle hørselshemmede?

Det finnes mange døve førstespråksbrukere som ikke har studert tegnspråk eller tatt pedagogisk utdanning. Det finnes ikke noe tilbud om grunnleggende tegnspråkopplæring til lærere eller andre

profesjonsutøvere. Det er helt nødvendig at et slikt tilbud kommer på plass, i tillegg til tilbudene om KFK og masterfordypninger der det stilles krav om tegnspråkferdigheter. Det betyr at døve og hørselshemmede barn og unge vil få gode kvalifiserte lærere som har mer enn 30/60 studiepoeng i fremtiden.

Før trengte de lærerne som underviste *i og på* tegnspråk, ikke å ha noen forkunnskaper om tegnspråk når de søkte seg inn på Kvalitet for Kompetanse-programmet (KFK). Det førte til at lærere som ikke kunne noe tegnspråk fra før av, fikk lære seg tegnspråk et par timer i uken i et halvt år/ett år i KFK-programmet. Etter endt program kunne de undervise døve og hørselshemmede barn som hadde vedtak om §2-6. Denne praksisen mente NDF var ikke godt nok og jobbet for en ny strategi. Den nye strategien heter '*videreutdanning for lærere og skoleledere frem mot 2025*', og skal føre til at vi får tegnspråklærere som har kompetanse om tegnspråk i tråd med kompetansekravene som andre fag har. Nå må lærere som søker seg inn på KFK-programmet ha forkunnskap i norsk tegnspråk tilsvarende 60 studiepoeng.

Videre ønsker NDF at det opprettes regionale skoletilbud og at det blir mer interkommunale samarbeid. Vi ønsker ikke å gå tilbake til døveskolene som den en gang var organisert. Vi ønsker oss en tegnspråkskole der undervisningen følger ordinære læreplaner, men på tegnspråk. Vi ser for oss regionale tilbud der man samler barn i alle nærliggende kommuner til et sted, og gir dem tilbud på tegnspråk. På grunn av manglende interkommunalt samarbeid ser vi at barn/elever ikke får tilgang til gode tegnspråklige tilbud i nærliggende kommuner. Et eksempel på dette er at hørselshemmede barn fra Kleppe kommune i Rogaland ikke får gå på Auglend barnehage i Stavanger og hørselshemmede barn fra Lillestrøm kommune i Viken ikke får gå på Voldsløkka barnehage i Oslo. Vi har inntrykk av at det er mer fleksibilitet på skolenivå enn på barnehagenivå siden Vetland skole i Oslo tar imot elever fra nærliggende kommuner. Dessverre er manglende interkommunalt samarbeid om barnehage- og skoletilbud et problem på landsbasis. Debatten om å gjeninnføre internat-tilbud på grunnskoler må løftes opp.

Fordi det er så viktig med et godt språklig grunnlag før skolestart, bør man opprette gratis barnehageplasser for tegnspråklige barn (både døve, hørselshemmede og hørende, søsken, søskenbarn, nabobarn, koda etc.) i enkelte barnehager, slik at det blir lettere for foreldre å velge den barnehagen som ikke nødvendigvis er nærmest hjemmet. Man har pr i dag foreslått dette for alle barn med samisk i barnehagen, i neste års Sametingsbudsjet.

På videregående skolenivå opplever vi at det er lettere for hørselshemmede ungdommer å få plass på Briskeby videregående skole enn på Nydalen videregående skole. Begge skolene har tilbud til hørselshemmede elever. Men der Briskeby videregående har fokus på hørselsteknologi, har Nydalen videregående skole fokus på tegnspråktilbud. Det behøves internattilbud på tegnspråklig videregående skole, noe som gjerne føles tryggere for ungdom som må flytte hjemmefra for å gå på videregående skole.

NDF blir ofte kontaktet når det gjelder å få døve og hørselshemmede videregående elever ut i praksis, som f.eks. en dag i uken. Dette er elever som både kan og ønsker å være i praksis både i hørende og tegnspråklige arbeidsplasser. Videregående skoler møter ofte store utfordringer med å få elevene ut i praksis. I år har det vært ekstra vanskelig, pga. pandemien vi nylig har hatt. Ved at disse elevene ikke kommer seg ut i praksis, stiller de bakerst i køen når de skal søke om lærlingplass. Det er vanskelig nok for en hørende elev å få praksis/lærlingplass, men enda vanskeligere for døve. Døve og hørselshemmede er blant de som opplever størst vanskeligheter med å komme inn i arbeidsmarkedet.

Kommunale forskjeller

Norge har 356 kommuner, og alle styrer seg selv. Regjeringen eller Stortinget kan ikke pålegge kommunene instruksjoner på hvordan de skal styre kommunen sin, behandle og følge opp saker. Staten overlater flere og flere oppgaver til kommunene, som har ganske stor frihet til å løse oppgavene slik de ser best i forhold til kommunens kompetanse, økonomi og ressurser. Det er altfor store forskjeller blant kommuner og sine borgere, ser vi. Det er nå et kommunalt ansvar å bestemme i hvilken grad deres døve og hørselshemmede barn og unge innbyggere får tilgang på tegnspråklige arenaer, tegnspråkopplæring, om foreldrene får dekket sin lønn når de er på tegnspråkkurs, om familiene får dekket reise til/fra deltidsopphold og 'Se mitt språk'-kursukene, om søsken får tegnspråkopplæring, om det blir tilbudt tegnspråk i barnehage og i skoleløpet. Mange kommuner har en eller to tegnspråklige elever, og klarer dermed ikke å lage et godt språkmiljø for elevene. For at elever skal kunne ta imot lærdom, må det sosiale miljøet være på plass.

De fleste døve og hørselshemmede barn vokser opp i hørende familier der foreldrene må lære seg tegnspråk sammen med barnet sitt. I de fleste kommuner i landet finnes det ikke tegnspråklige barnehager. Det holder ikke å ansette én tegnspråklig person eller en tegnspråktolk og tro at alt er bra. Vi mener at kommunene må se mer på muligheten til å ha interkommunale samarbeid, slik den nye kommunelovens § 17-1 legger opp til. Vi mener at interkommunale tegnspråklige barnehage- og skoletilbud må på plass for disse barna/elevene. Først da kan man ha muligheten til å gi et bedre språkmiljø som grunnlag for god læring.

Pr. I dag finnes det ikke lover som pålegger kommuner å sikre en fulltids tegnspråkligmiljø. CRPD må inkorporeres i menneskerettsloven, som NDF kjemper sammen med hele Funkisfeltet om. Ved at den blir inkorporert der, betyr at den har forrang på andre lover, akkurat på lik linje som barne- og kvinnekonvensjonen.

Tegnspråklige læremidler

Døve og hørselshemmede elever er en marginal gruppe som trenger særskilt tilrettelagte læremidler og læringsressurser på tegnspråk. Det må være et statlig anliggende å sørge for adekvate læremidler og at det er oversatt fagbøker til tegnspråk for hvert trinn fra 1.-10.klasse. NDF kjemper for å ha en lærebok i faget norsk tegnspråk for hvert klassetrinn, som også inkluderer en lærerveiledning. Lærerveiledningen må vise progresjon for klassetrinnet. Akkurat slik andre språkfag i skolen har og de fleste andre fag. Vi får stadig henvendelser fra lærere rundt om i distriktene om at det er ingen lærebøker å følge. Det betyr at elevene får ulik opplæring. Lærerne må finne opp alt selv og det blir veldig tilfeldig hva de finner av læringsmaterieill.

Døve og hørselshemmede unge

Som en konsekvens av statens inkluderingsideologi, har nå vi en generasjon unge som sliter både faglig på skolen og mentalt i det sosiale fellesskapet.

Mange av de unge har selv fordommer til tegnspråket, fordi foresatte har enten bevisst valgt bort tegnspråket eller så har de aldri blitt forespeilet fra fagpersoner å velge tegnspråk. Det kan fungere å være integrert i sin nærscole på barnetrinnet. Men når de skal over til ungdomstrinnet eller videregående skole, opplever de det som veldig utfordrende og slitsomt å være integrert. Da søker de seg ofte til knutepunktskolene for hørselshemmede. Her får de undervisning på tegnspråk som den enkelte kan ha utfordringer å følge med, siden deres tegnspråkferdigheter er på et lavere nivå. Ofte må de jobbe seg gjennom en identitetskrise, som kan være tøff i en ungdomsalder.

Forskning viser at døve og hørselshemmede barn og unge som ikke får tilgang til norsk tegnspråk og tegnspråklig miljø i skolehverdagen, som de har rett på, kan bli alvorlig deprimerte og ensomme.

Statped

Kunnskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet ga i 2020 oppdrag til Statped, Utdanningsdirektoratet og Helsedirektoratet om å utrede bedre samarbeid og ansvarsavklaringer mellom Statped og helsesektoren. Oppdraget ble varslet i Meld. St. 6 (2019 – 2020) *Tett på – Tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Det har medført at Statped er i en omfattende omstillingsperiode til år 2024. Statped har som en av sine oppgaver å tilby deltidsopplæring til elever som har rett til opplæring i og på tegnspråk, samt opplæring i tegnspråk til foreldre og søsken til barn som mottar deltidsopplæring. Før hadde Statped ansvar for botilbudet i dette løpet.

Botilbudet var en naturlig og viktig tegnspråkarena. Dette er nå borte og istedenfor er det hotellopphold. Nå opplever denne gruppen en stupende kvalitet på opplæringen, motivasjon og ulike kommunale vedtak i deres saksbehandling. Tegnspråklærerne får tilbake elever som ikke har hatt noe progresjon i tegnspråk, ferdigheter eller i sosialt samvær.

Det første møtet foreldre får med Statped er når de blir kontaktet av straksteamet til Statped. NDF har i mange år kjempet for å ha en tegnspråklig eller døv fagperson med i dette teamet. Dette har vi blitt møtt med motstand på.

Statped, som har et ansvar å fremlegge alle muligheter for foreldre med døve og hørselshemmede barn, velger bevisst å ikke belyse at tegnspråk er en inngangsport til å utvikle språket til sitt barn. Et barn som hører dårlig, får ikke med seg alt som snakkes rundt seg. Tegnspråk, sammen med norsk, bidrar til å fylle hullene innen kunnskap, ord og begrepsforståelse. NDF opplever at Statped anbefaler kun 'God Start' til foreldre.

Det er sjeldent at 'Se mitt språk' kurset blir fremlagt som et valg. Ved å velge 'God Start', uten å vite om 'Se mitt språk', fører det til at foreldre ubevisst velger bort tegnspråket til sitt barns liv.

Det er foreldre som aktivt undersøker de forskjellige tjenestene som Statped tilbyr, og de velger som oftest 'Se mitt språk'. 'Se mitt språk'-kurspakken går over et et bestemt antall uker. De opplever at de trenger langt flere uker på Ål folkehøgskole enn det tilbys. Dette stedet er en viktig aktør til hørende foreldre for her lærer de mye om døvekulturen og all kommunikasjon foregår på tegnspråk.

Pr. dags dato så må kommunene *selv* tenke ut om de trenger bistand fra Statped. Det mangler tydelige planer for hvordan kommunene skal klare å ivareta kompetansen og tilbudene når Statped nedskaleres, spesielt ute i distriktene.

Statped skal fremdeles tilby sine tjenester til kommuner som ikke evner og/eller ikke har kompetanse til å gi gode, tilpassede opplæringstilbud.

Det er foreslått at helseforetakene skal ta over som straksteam på barn med nyoppdaget hørselstap. I noen deler av landet har audiopedagogisk avdeling fulgt opp. Det har medført at det er langt færre som velger opplæring på tegnspråk. NDF ønsker ikke at et medisinsk rådgivende organ skal påvirke foreldrenes valg av språk, herunder tegnspråk.

Døve foreldre med døve barn

Døve foreldre til døve barn blir på den andre siden møtt med strukturell audisme (diskriminering på grunn av hørsel) og ableisme (diskriminering av funksjonshemmede) hos sykehusene, i form av diskriminering og trusler om anmeldelse til barnevernet. Det være seg helsepersonell som forholder seg tause og viser ingen interesse for barnets positive språkutvikling når tegnspråk spiller inn.

Foreldrene som selv har førstehåndserfaring som døv og tegnspråklig føler de snakker til en vegg når de prøver å dele sine observasjoner av barnets språkutvikling med helsepersonellet. Foreldre møter helsepersonell som kan mye om det tekniske (høreapparat og CI), men som ikke har kunnskap til å rådgi foreldre om språkutvikling. Dette kan medføre til at døve foreldre ikke ønsker å operere inn CI på sine barn. De har ikke nok tillit til helsevesenet etter alt de opplever. Helsepersonell er ikke kompetente til å vurdere et barns språklige utvikling og bør derfor avstå fra å vurdere det i det hele tatt. Vurderingen av et barns språkutvikling bør overlates til fagfolk som har språk som fagfelt.

Støttekontakt og avlastningshjem

NDF blir til stadighet kontaktet av kommunale instanser som har vanskeligheter med å oppdrive støttekontakt og avlastningshjem som er tegnspråklige. Eller for den saks skyld har kompetanse om tegnspråk.

Videre opplever hele 6 av 10 familier med funksjonshemmede barn at de ikke får nødvendig informasjon og støtte fra kommunen (Alternativ rapport til FN-komiteen, 2019, s.33). Det er for få timer med BPA slik at barna detter ut sosialt. Denne utfordringen har blitt ytterligere forsterket ved at støttekontaktordningen har blitt mer og mer nedbygd i kommunene.

Stimuleringsordningen

I tidsrommet 2019 – 2022 gjennomførte Utdanningsdirektoratet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, en tidsavgrenset stimuleringsordning i tegnspråk. Målet var å få et bredere kunnskapsgrunnlag i arbeidet med å vurdere retten til tegnspråkopplæring til hørende barn av foreldre som bruker tegnspråk (CODA = Children Of Deaf Adults) og søsken av tegnspråkbrukere. De økonomiske midlene ble utlyst i to omganger. I første fase var målgruppen barn i barnehager og elever på småskoletrinnet. I fase to ble målgruppen utvidet til å gjelde barnehage, hele grunnskolen og videregående opplæring. Denne ordningen er nå avsluttet og en sluttrapport foreligger nå. NDF lurer på hvordan Kunnskapsdepartementet og Udir skal følge opp dette viktige arbeidet videre, ettersom det ikke er satt av videre friske midler til ordningen i år 2023.

DEL 2 – Tilgjengelighet, likestilling og menneskerettigheter

Staten må ta ansvar for tegnspråk

Fra og med 1.januar 2022 har vi en språklov. I språkloven står det tydelig at det offentlige har ansvar for å verne og fremme tegnspråk (§1 bokstav c). NDFs landsmøte 2022 ønsker at det skal settes i gang tiltak i forbindelse med språkloven. Landsmøtet peker spesielt på at det er mangelfull tilgang til tegnspråkarenaer, for dårlig helsetilbud på tegnspråk, altfor stor variasjon av tilgang på tegnspråk hos barn og unge og eldre døve/hørselshemmede har ikke tilgang til omsorgstjenester på tegnspråk.

Man må ha tydelige rammebetingelser for hva som ligger bak «rett til språket». Vi mener at staten må ta ansvar for tegnspråk i tråd med språkloven. Et viktig virkemiddel til dette er stortingsmeldingen om vilkårene for norsk tegnspråk, og at språket er tilgjengelig og levende i oppvekstsituasjonen, utdanning, arbeidsliv og samfunnsdeltakelse.

Tegnspråklige arenaer

De siste tegnspråklige arenaene ute i distriktene er hos lokalforeningene våre. Mange av dem får ikke offentlige tilskudd. Det går utover tilbudet til lokalforeningene. NDF har ved flere anledninger kjempet for få tildelt mer statlige midler til å kunne ansette sentralt en foreningskonsulent. Men vi har fått avslag. Vårt visjon med foreningskonsulenten er at vedkommende skal kunne bistå våre lokalforeninger med å etablere bedre tilbud til barn og unge i deres områder, slik at de tegnspråklige arenaene får blomstre igjen. Siden Statped har kuttet ut sitt botilbud, har lokalforeningene fått et naturlig ansvar til å videreføre tegnspråkarenaene lokalt. Men ettersom våre lokalforeninger er tuftet på frivillighet, betyr det at de jevnt over har veldig dårlig økonomi til å opprette både faste tilbud/faste aktiviteter og varierte tilbud/aktiviteter. Styremedlemmene til hver lokalforening har jevnt over ikke nok kompetanse til å utarbeide en søknad til kommunen/fylkeskommunen til

økonomisk tilskudd. En foreningskonsulent kan bidra til å heve kompetansen blant styremedlemmene.

Levekårsundersøkelse

NDF har på sin hjemmeside opplyst om antall døve og tegnspråkbrukere i Norge. Dette er usikre data, fordi det fra hverken NDF eller kommunalt /statlig hold har man et sikkert antall personer det er snakk om.

Vi har basert våre tall på WFD sine tall og estimater. På 80-tallet sa WFD at det i i-land var det ca. 1 promille av befolkningen som var døve. Hørselshemmedes landsforbund skriver at Norge har 2 millioner som er hørselshemmet.

NDF ser på dette som en ytterst viktig igangsettelse av en levekårsundersøkelse blant døve og hørselshemmede. Dette kan bidra til at tjenester kan bli mer målrettet, og ikke minst så får NDF en større tyngde i sitt politiske arbeid. For hver gang vi kontakter departement/regjering/folkevalgte, så slår det tilbake på oss når vi ikke har tall og statistikk å vise til.

Valgdeltakelse og politisk arbeid

Mange døve og hørselshemmede sliter med å engasjere seg politisk.-Det handler om at det er vanskelig å få tak i tegnspråktolk til alt fra politiske møter, samlinger og til å delta på valgkamper. Det medfører at den enkelte mister mange muligheter til å opprette nettverk og til å utvikle seg innenfor politikken. Ofte er ikke de politiske dokumentene tilgjengelige i forkant av politiske møter. Døve og hørselshemmede må forberede seg for å få med seg det som skjer. De får også ikke politiske dokumenter på sitt morsmål. De som kjenner på kroppen hver dag de utfordringene som norske samfunnet har, bør også være representert i politiske verv.

Beredskap – nød varsling

Det er særdeles vanskelig for døve og hørselshemmede å ta kontakt med nødetatene. Per dags dato har vi en tjeneste med dårlig tilgang – NØDsms. Her må en først forhånds registrere seg på en nettside (<https://www.nodsms.no>) så kan en sende SMS til 110, 112 og 113. Det at en må forhånds registrere seg er en stor hindring. NDF vet at det er fortsatt mange som ikke har registrert seg. Videre vil det å sende SMS fortsatt gå veldig mye tregere enn å ringe: først må en skrive meldingen, sende den, mottakeren må motta, lese så skrive tilbake. Hvis vi døve skal ringe må vi enten finne en tolk, ringe bildetolktjenesten eller logge inn på teksttelefonen. Dette er heller ikke noen gode alternativer da de er for tidskrevende og en er avhengig av ledig kapasitet. I USA og Canada har de RTT som er en form for simultanteksting rettet mot nødetatene som fungerer godt ([link her](#)). Dette er foreløpig ikke implementert i Norge. Det har vært noen møteaktivitet hvor NKOM har bedt teleoperatørene undersøke mulighetene for det, men de sier at det sannsynligvis er flere år i fremtiden.

Den nye løsningen bør være tekst- og videobasert kommunikasjon (kommunikasjon på tegnspråk), og aller helst for hele befolkningen.

Universell Utforming

Store deler av samfunnet er *ikke* godt nok universelt utformet for døve og hørselshemmede. Særlig innenfor kollektiv-sektoren gis de aller fleste beskjeder om uplanlagte hendelser som driftsstans, forsinkelse, bytte av plattform og lignende, kun muntlig over høyttalere.

For å kontakte mange instanser, særlig sykehus og banker er man fortsatt avhengig av å ringe i stedet for å bruke en chattetjeneste eller en e-postadresse. Ett problem er at mange ikke tar telefonen fra teksttelefon fordi deres nummer, som er 149, virker for utenforstående litt suspekt. Vi opplever at NAV og bankene ønsker ikke å snakke med døve via tegnspråktolk, fordi de tror at sensitive opplysninger kommer på avveie. Vi har også opplevd at dersom en benytter seg av tegnspråktolk for å ringe til banken blir en bedt om å komme til den lokale filialen for å identifisere seg. Heller ikke TV

kan vi døve og hørselshemmede alltid se på. En brøkdel av hva som vises på TV blir tegnspråktolket. NDF ønsker at det tolkes langt mer enn i dag.

Juridisk bistand til døve og hørselshemmede

Ved at døve og hørselshemmede ikke har samme tilgang på rettshjelp på sitt eget språk, viser undersøkelser at det er en altfor stor risiko for feil saksbehandling og rettstap som følge av at domstolsapparatet og forvaltningen tror at det å ha tegnspråktolker til stede løser alt. Risikoen er høy for at det skjer misoppfatninger som fører til situasjoner som ikke gagnar saken og ei heller for den døve personen.

NDF opplever at døve og hørselshemmede, samt deres pårørende (for eksempel foreldre) har stort behov for et lavterskeltilbud. Per i dag finnes det ikke en slik ordning.

Eldre døve

Regjeringen har en visjon om et samfunn der alle kan delta, men da må det også legges til rette for at døve, hørselshemmede og døvblinde blir inkludert ved at deres assistenter har riktig kompetanse. Mange kommuner har et tilbud som ikke dekker døve og hørselshemmedes behov i tilstrekkelig grad. Døve har ingen særrettigheter her, det illustrerer hvordan reguleringen i dagens BPA-ordning er altfor overordnet og begrenset. Ved valg av BPA til døve bør det være et viktig kriterium at de behersker norsk tegnspråk, aller helst at de selv er morsmålsbrukere. For eksempel er det ikke krav til at hjemmehjelp og andre kommunale ytelser kan tegnspråk eller har en tegnspråktolk tilgjengelig slik at brukerne kan kommunisere med instansene. Kommunenes egne saksbehandler har ofte ikke god nok kunnskap om hva det vil si å være døv og tegnspråklig i utforming av tilbudene. I stor grad blir utfallet basert på saksbehandleres skjønn og det er store variasjoner fra kommune til kommune i hva døve og hørselshemmede får av assistanse.

Resultatet av dette er altfor mange eldre døve er sosialt isolerte og ensomme i omsorgsboliger og eldrehjem, og er som regel den eneste som snakker tegnspråk. Deres helse blir som regel forverret og de får ofte en uverdigg avslutning på sine liv.

Det eksisterer noen få interkommunale samarbeid. Men siden det avhenger av kommunens økonomi, så rammes eldre døve av å ikke kunne være på et sted som har riktig tilrettelagte omsorgstilbud.

Tolkesituasjonen

Mange døve og hørselshemmede opplever vanskeligheter med tilgang til tolk til deres gjøremål. Mangelen på tolk til en forelesning eller et jobbmøte, en konfirmasjon eller en turn-time for sitt barn, et politisk møte eller en legesamtale er et demokratisk problem. Når man ikke får muligheten til å delta aktivt i sitt eget liv, får man heller ikke muligheten til å delta aktivt i samfunnet, i samfunnsdebatten eller i andres liv. Mange døve og hørselshemmede blir derfor diskriminert hver gang de ikke får dekket tolkebehovet deres.

NDF har sammen med de andre brukerorganisasjonene HLF, FNDB og LSHDB utarbeidet et veikart for NAV slik at Tolketjenesten kan bli bedre og dekke flere oppdrag enn de gjør per nå.

Døve og hørselshemmede i arbeid

Døve og hørselshemmede opplever i større grad enn sine hørende likemenn å bli diskriminert i arbeidsmarkedet. Forskning viser at funksjonshemmede er den gruppen som opplever størst arbeidsledighet og fordommer når de endelig kommer i arbeidslivet. NDF vet at mange døve og hørselshemmede lar være å skrive i sine søknader at de er døve, hørselshemmede eller har behov for tilrettelegging av kommunikasjonen på arbeidsplassen i frykt for å ikke bli innkalt til intervjuer.

NDF har fått henvendelser fra fortvilte arbeidssøkere som blir avvist fra arbeidsgivere uten at de har fått sjansen til å presentere seg selv og sin relevante kompetanse, på bakgrunn av at de er døve eller hørselshemmede. Dette er et brudd på Ligestillings- og diskrimineringslovens § 6.

Det finnes flere private aktører som jobber for å hjelpe døve og hørselshemmede inn i arbeidslivet, som Signo Arbeid og Deltagelse, Prima Konsern og Pro Service.

Vi har fått tilbakemeldinger fra de private aktørene at det er utfordrende for døve og hørselshemmede å komme ut i ordinært arbeid, og at det er et stort behov for å belyse dette området i stor grad.

Det er sjeldent at deler av midler til arbeidsmarkedstiltak øremerkes tiltak for døve og hørselshemmede, det fører dermed til at døve og hørselshemmede får dårligere oppfølging av sine saksbehandlere i NAV, som igjen fører til at de bruker mer tid i saksbehandlingen enn i aktivitetstiltak, og det igjen fører til at døve og hørselshemmede får flere hull i sine CV'er.

Døve og hørselshemmede opplever også diskriminering og fordommer fra sine saksbehandlere i NAV når det gjelder deres kompetansenivå, og det fører til at man ofte blir feilaktig vurdert som ufør, og ikke arbeidsdyktig.

Mangel på ytringsfrihet

NDF har i flere anledninger forsøkt å bruke medier til å melde fra urett som blir begått mot tegnspråklige, men våre saker blir oppfattet som lite interessante. Vi minner på at pressen har et ansvar om å belyse alle sider av samfunnet, men opplever i praksis det ikke i dag. Det var først når NDF snakket om Durek Verrett at vi fikk en plass i nyhetsbildet, en plass som vi har etterlyst så lenge. Det var uproblematisk å la NDF delta på Debatten med Fredrik Solvang med tegnspråktolker. For NDF er det mer viktig å snakke om språkdeprivasjon, tegnspråkarena og den urett døve og hørselshemmede opplever, men vi får ikke plass til å ytre oss om det.

Oslo 23.desember 2022.

Sign,

Petter Noddeland
Generalsekretær
Norges Døveforbund

Elisabeth F. Holte
Interessepolitisk rådgiver
Norges Døveforbund

Adriana Fjellaker
Interessepolitisk rådgiver
Norges Døveforbund